

(1031–33), sve u Zadru, te u katedrali u Rabu i iz Biskupije kraj Knina. Iz razdoblja romanike i gotike očuvani su ciboriji u katedralama u Rabu, Poreču (1277), Zadru (1324), Kotoru (1364), Trogiru (djelo majstora Mavra, XIV. st.), u Korčuli (djelo M. Andrijića, 1486–90). Tu se ubrajaju i kapele u obliku ciborija nad bočnim oltarima splitske katedrale, radovi Jurja Dalmatinca i Bonina da Milana. — Ciborijem se naziva i liturgijska posuda od srebra ili zlata u obliku kaleža s poklopcem (piksida) u kojoj se čuvaju posvećene hostije u tabernakulu.

LIT.: Lj. Karaman, Iz kolijevke hrvatske prošlosti, Zagreb 1930. — Isti, Dalmatinske katedrale, Zadar 1964. — M. Righetti, Storia liturgica, I, Milano 1964, str. 522–531. — I. Petricioli, Tragom srednjovjekovnih umjetnika, Zagreb 1983. A. Bad.

CICARELLI, Ksenija, povjesničarka umjetnosti i konzervatorica (Split, 26. XI. 1919). Diplomirala na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1944. Radila u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu. Proučava srednjovj. i renesansne umjetnine na području sr. Dalmacije.

BIBL.: Reljef Firentinčeve škole u Splitu, Prilozi—Dalmacija, 1953; Prilog trogirskom slikarstvu XV st., ibid., 1960; Vitturijev utvrđeni dvorac u Kaštel Lukšiću, ibid., 1962; Gospa Majstora tkonskog raspela u Šibeniku, ibid., 1972; Poliptih iz kruga slikara Dujma Vuškovića, ibid., 1975; Romanički kip Gospe u Šibeniku, ibid., 1980; Konzervatorski zahvati na djelima Jurja Dalmatinca, Radovi IPU, 1979–82, 3–6. I. Pet.

CICILIANI, Emil, arhitekt (Modderfontein, Namibija, 24. VI. 1907 — Split, 30. VII. 1944). Pohađao Visoku tehničku školu u Pragu a diplomirao na arhitektonskom odjelu L'École des Beaux-Arts u Parizu 1932. Djelovao je kao arhitekt i profesor na Srednjoj tehničkoj školi u Splitu. Sudjelovao je na većem broju natječaja. Osim kubističkog pristupa oblikovanju arhitekture posebnu pažnju posvećivao je funkcionalnom rasporedu, a u kasnijim projektima primjenjuje tradicionalne materijale i elemente. Najvažnija su mu djela kuća Dujmović na Bačvicama, 1933; Burza rada, 1935. i Pravoslavni hram (s H. Baldasarom) 1938 (nedovršen); vila Štambuk na Bačvicama, 1937; hotel »Ambasador« (sa suradnicima) 1937; Bratimska blagajna (s H. Baldasarom) 1939; Klasična i realna gimnazija (s A. Grgićem i A. Baračem) 1940; sve u Splitu, te crkva u Dicmu, 1938.

LIT.: V. Lavš, Zgrada Glavne bratimske blagajne u Splitu, Glasnik Primorske banovine, 1938, 5. — N. Segvić, Nekoliko asocijacija o najnovijem arhitektonskom razvitku Splita, Urbs, 1957, 1. — D. Kečkemet, Moderna arhitektura u Dalmaciji, Arhitektura, 1976, 156–157. D. Kt.

CIGNI, Alessandro, tal. slikar iz Urbina (? — Kotor, 1648). God. 1629. radi u Dubrovniku kazališne kulise, a godinu dana poslije sliku za gl. oltar dominikanske crkve i jednu sliku za crkvu na Lokrumu. U Kotoru je slikao freske za moćnik stolne crkve. Među prvim je u Dubrovnik donio barokne utjecaje iz Italije.

LIT.: K. Prijatelj, Problemi i ličnosti slikarstva XVII. stoljeća u Dalmaciji, Dani hrvatskog kazališta, IV, Split 1977, str. 261–262. — Horvat—Matejčić—Prijatelj, Barok. N. B. B.

CIKA (Cicha), utemeljiteljica i prva opatica benediktinskoga ženskoga samostana Sv. Marije u Zadru (Zadar, prva pol. XI. st. — poslije 1095). Pripadala patricijskom rodu Madijevaca. Samostan je utemeljen 1066; crkva posvećena 1091. Od trobrodne crkve sačuvalo se pet stupova s kapitelima, polukružni lukovi i dio oslikanoga krovnooga vijenca glavnoga broda. Smatra se da je za Ciku izrađen časoslov pisan beneventanom i ukrašen minijaturama (danas u Oxfordu). Također se uz njezino ime vezuje moćnik u obliku križa iz XI. st. (tzv. Cikin križ). Važan je spomenik njezina grobnica u kapitolu zadarskih benediktinki.

LIT.: I. Petricioli, Umjetnička baština samostana sv. Marije u Zadru, Radovi HIJZ, 1967, 13–14. — Zlato i srebro Zadra i Nina, Zagreb 1972. — N. Klaić i I. Petricioli, Zadar u srednjem vijeku do 1409. Zadar 1976. I. Pet.

CIKO, Tomislav, slikar (Požarevac, 26. II. 1930 — Dubrovnik, 9. I. 1982). Studirao je na Akademiji u Zagrebu. Stilski se kreće od realizma prema ekspresionizmu; deformira oblik i služi se intenzivnim, gustim koloritom (Stara crkva, 1969; Tri sestre, 1971; Karneval u Cavtatu, 1978). U akvarelima i gvaševima skloniji je lirskom pristupu i lapidarnom bilježenju motiva. Radio je objekte u bakru i kombinaciji različitih materijala. Samostalno je izlagao u Zagrebu (1955), Dubrovniku (1972), Beogradu (1973) i Cavtatu (1973, 1975, 1977). Bavio se grafikom i ilustriranjem knjiga.

LIT.: A. Karaman, Memorijalna izložba — Tomislav Ciko, Tomislav Beran (katalog), Dubrovnik 1984. Ž. Sa.

CINKTOR, uobičajeni naziv za cinkturu, tj. ogradu groblja ili prostora na kojemu je crkva. Najljepše su cinkture s arkadama s dvorišne strane, što je karakteristično za proštenjarske crkve SZ Hrvatske (Belec, Lopatinec, Ludbreg, Marija Gorska, Marija Bistrica, Trški Vrh, Vinagora). Crkva u Kominu ima arkade kao tržni trijem i s vanjske strane.

A. Ht.

LIBURNSKI CIPPUS. Zadar, Sv. Donat

CIPIKO (Ćipiko), Koriolan (Cepio Coriolanus), humanist (Trogir, 1425–1493). Studije je završio u Padovi. Sudjelovao u mletačko-tur. ratu (1470–74), što je opisao u djelu Petri Mocenici imperatoris gesta (De bello asiatico, 1477), u kojem donosi i podatke o umjetničkoj topografiji te spomenicima Egejskih otoka i Male Azije. Na njegovim palačama u Trogiru radili su Andrija Aleši, Nikola Firentinac i Ivan Duknović. N. Firentinac za obiteljsku grobnicu Cipiko kleše Oplakivanje. God. 1476. započinje gradnju svog ljetnikovca oko kojega se razvija naselje Kaštel-Stari. Kao skrbnik trogirskoga katedrale zaslužan je za njezinu umjetničku opremu, osobito oko gradnje renesansne kapele Bl. Ivana.

BIBL.: O azijskom ratu, Split 1977.

LIT.: G. Praga, L'Organizzazione militare della Dalmazia nel quattrocento e la costruzione di Castel Cippico Vecchio di Trau, ASD, 1936, 20. — C. Fisković, Duknovićeva vrata Cipikove palače, Peristil, 1967–68. — V. Gligo, Komentar, u knjizi: K. Cipico, O azijskom ratu, Split 1989. — I. Fisković, Nebeski Jeruzalem u trogirskoj kapeli blaženog Ivana, Prilozi — Dalmacija, 1992. I. Bab.

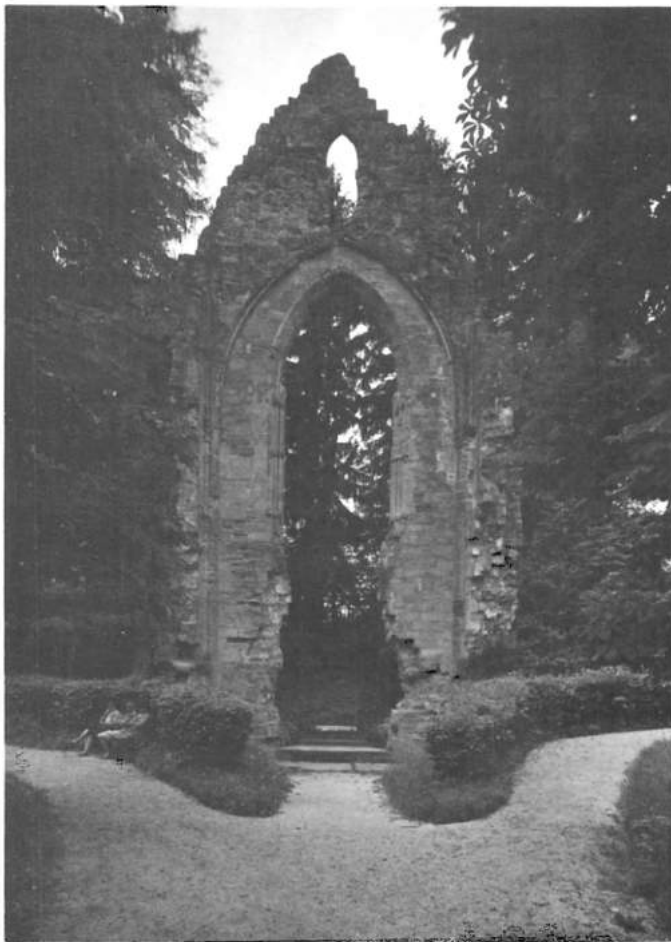
CIPIKO KORIOLANOVIĆ, Milica, vezilja (Trogir, XVI. st.). Njezine vezove s lovačkim prizorima i krajolicima opjevao je hvarski pjesnik Hanibal Lucić.

LIT.: C. Fisković, Novi podaci o Hanibalu Luciću, Čakavska rič, 1974, 1.

CIPPUS, kameni stup cilindrična, prizmatična ili četvrtasta oblika. Prvotno služio kao međaš kojim su se obilježavale granice između gradskih

CINKTOR CRKVE NA TRŠKOME VRHU

CISTERCITI, portal nekadašnje samostanske crkve u Topuskom

područja, ceste i vodovodi; poslije se upotrebljava kao nadgrobni (*cippus monumentalis*) i votivni spomenik. Najstariji nadgrobni cippusi postoje već u starijem željeznom dobu. Prodom romanizacije i ant. kulture u naše krajeve (do ← III. st.) javlja se na I Jadranu u području plemena Liburna specifičan oblik cippusa (*liburnski cippus*): monolitni kameni stup cilindričnoga oblika, koji na gornjem kraju završava konusom, na čijem se vrhu nalazi stilizirana borova šiška. Nađeni su u Podgrađu (Asseria), Ninu, Krku. Na području BiH susreću se karakteristični cippusi četvrtastoga oblika s natpisom i figuralnim prikazima, dok se na bokokotorskom prostoru javljaju kupolasti cippusi autohtonih obilježja.

LIT.: M. Šuić, Liburnski nadgrobni spomenik, VjAHD, 1950—51. — I. Fadić, Aserijatska skupina liburnskih nadgrobničkih spomenika tzv. liburnskih cipusa, Diadora, 1990, 12. R.

CIRIACO (DE PIZZICOLLI) D'ANCONA (Kyriakus Anconitanus), tal. arheolog i putopisac (1391—1452). Opisivao je ant. građevine, skupljao starine, osobito epigrafske spomenike od Italije do Male Azije. God. 1420. posjetio Pulu, a 1435—36. srednju Dalmaciju, sklopivši prijateljstvo s Jurjem Benjom u Zadru i Petrom Cipikom u Trogiru, s kojima se i dopisivao. Također se dopisivao i s Marinom Restićem iz Dubrovnika, kamo navraća oko 1440, a 1443. biva nagrađen i za usluge vladi. Sastavio je velike natpise u trijemu Kneževa dvora i na Velikoj česmi na izvrsnome latinskome jeziku, klesane u klasičnoj kapitali s vlastitim potpisom. Utjecao i na ikonografski izbor likova skulpturalne opreme gl. državne palače, a po njegovoj je zamisli oblikovan i alegorijski kip Svete Razumnosti s grčkim natpisom nad vratima Velikoga vijeća, po uzoru na srodni lik iz grada Tasosa. Objavio nekoliko rim. natpisa s hrv. obale kao i prve opise ant. spomenika u Dalmaciji.

LIT.: J. Colin, Cyriaque d'Ancone—le voyageur, le marchand, l'humaniste, Paris 1981. — I. Fisković, Skulptura u urbanističkom usavršavanju renesansnog Dubrovnika, Anali—Dubrovnik, 1988. — S. Kokole, Ciriaco d'Ancona u Dubrovniku, Arheološki vestnik (Ljubljana) 1990, 41. — I. Fisković, Reljef renesansnog Dubrovnika, Dubrovnik 1993. I. Fis.

CIRKOVLJAN, selo u Međimurju, I od Preloga. Gotička jednobrodna kapela Sv. Lovre s ukrasnim glavama na vanjskim uglovima svetišta barokizirana oko 1784; zvonik je podignut u poč. XIX. st. Tri drvena oltara izradio oko

1839. varaždinski majstor Pič (Pitch). Svetište su na iluzionistički način oslikali Klumpar (1844) i Jakob Brollo (1869), koji je oslikao i lađu.

LIT.: A. Horvat, Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju, Zagreb 1956, str. 58—60. — A. Žigon, Jakob Brollo, ZUZ, 1976. — Horvat—Matejčić—Prijatelj, Barok. A. Ht.

CIRKVENA, selo Z od Bjelovara. U XVI. st. tu je stajao kaštel kvadratična tlocrta porušen oko 1854. — Barokna jednobrodna župna crkva Pohodenja Marijina građena je 1748—60. uključujući crkvu iz poč. XVIII. st. Svi oltari i propovjedaonica pripadaju historicizmu. Zidne slikarije i vitraje izveo je slov. slikar Miha Maleš (1931—35).

LIT.: J. Buturac, Iz prošlosti Cirkvene i okolice, Križevački zbornik, II, Križevci 1982. — UTH—Križevci. R.

CISSA → CASKA

CISTA, naselja u Dalmaciji, na putu Trilj—Imotski. Na lok. Crkvina otkrivena je starokršć. crkvice i memorija, te fragmenti oltarne pregrade. Na tri razna mjesta postoje ostaci nekropole stećaka, ukupno 109 spomenika. Mnogi su urešeni figuralnim prizorima.

LIT.: L. Katić, Tragovi starokršćanske nekropole u Cisti, VjAHD, 1950—51. — Isti, Stećci u Imotskoj krajini, Anali—Dubrovnik, 1954.

CISTERCITI, red u Katoličkoj crkvi koga je reformom benediktinskog reda osnovao Robert Norman 1098. u franc. mjestu Cîteaux (*Cistercium*). Red se brzo raširio po Francuskoj, Engleskoj i Njemačkoj. Vrhunac doživljava krajem XII, a od XIV. st. red naglo opada. Uz strogost života Sv. Bernard uvodi strogost i u umjetnost. U cistercitskoj arhitekturi dekorativna je plastika svedena na najmanju mjeru, a pojednostavnjuje se i tlocrt crkava. Premda preuzimaju gotičku koncepciju prostora, to su jednobrodne crkve križnoga tlocrta, pravokutne apside s kapelama na transeptu; uz crkvu je prigraden jednostavan samostan oko kvadratičnoga klaustru. Osim opatija gradili su i tzv. grangije (vrsta gospodarstva).

Cisterciti u Hrvatsku dolaze poč. XIII. st., dijelom izravno iz Francuske, a dijelom preko Austrije ili Ugarske; najbrojniji su u okolici Zagreba i uz Savu. Najstarija opatija u Hrvatskoj je Sveta Marija u Topuskom koju je osnovao kralj Andrija II. 1205. i proglasio je »kraljevskim samostanom«. Crkva te opatije, sudeći po ostacima, bila je jedna od najistaknutijih gotičkih građevina u Hrvatskoj. Opatija je imala skriptorij u kojemu su izrađeni brojni iluminirani rukopisi, ali su pri tur. najezdi propali; očuvala su se tek dva misala Jurja de Topuskoga, od kojih se jedan čuva u riznici zagrebačke katedrale, a drugi u Metropolitani. Turci su razorili opatiju 1548. Sred. XIII. st. osn. je opatija Sv. Jakova na savskom otoku kraj Podsuseda, čije je sjedište 1315. premješteno podno Kaptola i pretvoreno u opatiju Sveta Marija (na Dolcu), gdje je djelovala do 1510. Opatija Svete Marije u Kutjevu, osnovana 1232, propala je tur. dolaskom u Slavoniju 1536. Postoje sigurni podaci za opatiju Svetoga Križa u Senjskoj Dragi (1214), dok su nesigurni podaci za samostane (grangije) u Samoboru (Sveta Helena), Dubici, Bosanskoj Gradiški, Kobašu, Brezovici. Ženski su samostani bili u Kloštru Ivaniću i na savskom otoku kraj Podsuseda nakon što su cisterciti prešli u Zagreb.

LIT.: I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, III, Split 1965, str. 193—243.

A. Bad.

CLAMBETAE → OBROVAC

CLAUS, Martin, službenik krajiške vojne uprave u Hrvatskoj. Oko 1713. obilazi područje karlovačkoga generalata, crta i opisuje stanje utvrda i utvrđenih gradova (Karlovac, Slunj, Lička Jesenica, Kremen, Plaški i dr.). Njegovi su izvještaji značajan izvor za poznavanje obrambenoga graditeljstva u S Hrvatskoj.

LIT.: M. Kruhek, Karlovac 1579—1979 (katalog), Zagreb 1978. — Isti, Postanak i razvoj tvrđave i grada Karlovca, u zborniku: Karlovac 1579—1979, Karlovac 1979. M. Kru.

CLERIGINUS IZ KOPRA (C. de Iustinopoli), tri koparska slikara istoga imena. *Cleriginus I* (?—1340) radio je za crkvu Sv. Franje u Kopr. *Cleriginus II* (XIV/XV. st.), unuk predašnjega, oslikao je oko 1400. crkvu Sv. Jelene u Oprtju u maniri mekoga gotičkog stila. *Cleriginus III* (druga pol. XV. st.), sin predašnjega; u duhu tal. quattrocenta izveo 1471. dio zidnih slika u crkvi Sv. Marije u Oprtju (*Navještenje, Marija Zaštitnica*, sveci na trijumfalnom luku) i *Poklonstvo kraljeva*, tempera na dasci (priv. posjed u Kölnu).

LIT.: D. B., Il presunto maestro di Vittore Carpaccio, Pagine Istriane, 1905, 1. — G. Caprin, L'Istria nobilissima, II, Trst 1907, str. 74. — B. Kleese, Ein unbekanntes Werk des Clerigino da Capodistria, Pantheon (München), 1971, 4. B. F.